

ВІРТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ З ПОЗИЦІЇ ЦИФРОВОЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВОГО ПРАВА

Олександр Бутнік-Сіверський

доктор економічних наук, професор,

*головний науковий співробітник сектору комерціалізації ОІВ відділу промислової
власності та комерціалізації НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0000-0003-2492-231X*

У статті розглядається формування людино-цифрового середовища з позиції реального та віртуального, де домінують права людини на об'єкти інтелектуальної власності при використанні цифрових інструментів. Узагальнено наукові погляди на речове право як особливий вид права власності, об'єктом якого є безтілесні речі або безтілесне майно. Досліджено віртуалізацію власності, де формуються людино-цифрові системи з використанням новітніх цифрових технологій з додержанням цифрового права. Визначено ознаки віртуального права інтелектуальної власності стосовно реального права інтелектуальної власності.

Ключові слова: людино-цифрове середовище, цифрові права людини, віртуальна власність, речове право, цифрова інтелектуальна власність, цифрові правовідносини

Постановка проблеми. Сьогоднішні економічні реалії свідчать про прогресивні зміни в інтелектуальній економіці, що пов'язані з цифровою економікою, яка базується на цифрових комп'ютерних технологіях та обміні даними в режимі реального часу.

Трансформація інтелектуальної економіки в цифрову поступово набуває нових відмінних ознак, коли домінують результати зусиль інтелектуального людського капіталу та активізується діяльність інноваційного середовища в напрямі створення інтелектуальних віртуальних продуктів. Оновлюються технічні і технологічні умови ефективного використання інформаційно-комунікаційного середовища та прискорюються зміни в нормативно-правовій системі за напрямом цифровізації економіки та захисту інтелектуальних віртуальних продуктів.

На перший план висувається проблема формування людино-цифрового середовища як соціуму з використанням цифрових технологій, що потребує нового погляду на цифрові права людини з позиції реального та віртуального середовища. Дослідження цього напрямку зумовлює визначення особливостей цифрового права особи на результат інтелектуальної діяльності з використанням цифрових технологій. Варто відмежовувати права інтелектуальної власності від права віртуальної інтелектуальної власності та визначити специфічний вид права власності, об'єктом якого є віртуальне майно. Право віртуальної власності необхідно розглядати як особливий вид права власності, об'єктом якого є безтілесні речі. Постає також проблема віртуалізації власності при використанні технологічних платформ, які формують людино-цифрові системи.

Літературний огляд. Дослідження об'єктності цифрової економіки, трансформації інтелектуальної економіки в цифрову, формування людино-цифрового середовища, віртуалізації інтелектуальної власності здійснюється багатьма вченими. Проблеми віртуальної власності вже досить тривалий час досліджують зарубіжні фахівці, зокрема Ч.Блейзер, В. Ерланк, Гр. Ластовка, Дж. Нельсон, П. Палка, Дж. Фейрфілд, Д. Хантер, Д. Шелдон та інші. Деякі аспекти цієї проблематики розглядають вітчизняні науковці, серед яких Г. О. Андрощук, С. Б. Булеца, Н. О. Горобець, Р. Є. Еннан, К. В. Єфремова, А. В. Кирилюк, Р. А. Майданик, Л. Р. Майданик, І. В. Майсун, К. Г. Некіт, Ю. С. Разметаєва, Є. А. Тимошенко, О. І. Харитонova, Д. К. Фартушна та інші. Однак тематика визначення особливостей цифровізації, цифрової трансформації, формування людино-цифрового середовища, віртуалізації інтелектуальної власності, визначення та правового регулювання віртуальної власності не має чіткого окреслення та потребує більш ґрунтовних цілеспрямованих досліджень.

Мета дослідження — розроблення теоретичних засад цифрового права та узагальнення наукових поглядів на об'єкти віртуальної інтелектуальної власності як особливого підвиду права власності в реальному і віртуальному середовищі та формування людино-цифрової системи з використанням технологічних платформ на новому технологічному базисі.

Виклад основного матеріалу. Наукові проблеми в цифровій економіці все більше пов'язані з трансформаційними процесами в інтелектуальній економіці, коли провідними стають економіко-правові проблеми права власності на віртуальні об'єкти та віртуальні активи як напрям, що перебуває на початковому етапі дослідження.

У широкому спектрі використання цифрових технологій, як зазначає О. С. Гиляка, «породило процеси революційних перетворень в сучасному суспільстві — так звану цифрову революцію, цифрову трансформацію суспільних відносин, яка виражається в застосуванні сучасних цифрових технологій в різних сферах діяльності людини і як фактор динамічного розвитку привела до створення цифрової економіки, формування інститутів цифрового права, нової конфігурації соціальних відносин на базі використання соціальних мереж, Інтернету, інших інформаційно-комунікаційних технологій» [1, с. 154].

У раніше здійсненому узагальненні наукових поглядів на інтелектуалізацію цифрової економіки нами було визначено людино-цифрове середовище як соціум з використанням цифрових технологій, де домінують цифрові права — права людини, які полягають у праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, а також комунікаційних мереж, зокрема, до мережі Інтернет [2, с. 92].

Формуванню людино-цифрового середовища сприяли інтенсифікація сфери інтелектуальної власності України та формування інноваційно-інтелектуального середовища, з яким пов'язують значне підвищення рухливості дії законів попиту і пропозицій та помітне розширення зони ризику, «що вимагає від суб'єктів економічної дії гнучкості, оперативності, врахування особливостей ситуації, що швидкоплинно змінюється. Зі змінами економіки тісно пов'язане право, а економічна свідомість розвивається одночасно із свідомістю правознавчою. Економічний розвиток держави зумовлює прискорену трансформацію правової системи, а право може і сприяти поступальним економічним, соціальним змінам, і гальмувати їх» [3, с. 10–11]. Інноваційність технологій, як справедливо зауважує М. Г. Хаустова, «викликає закономірні питання щодо правового регулювання таких правовідносин, потреби зміни та/або вдосконалення механізмів забезпечення прав людини, а також виділення нових, які також можуть виступати об'єктом захисту» [4, с. 331].

Формування людино-цифрового середовища потребує нового погляду на *цифрові права* людини. Людино-цифрове середовище, на нашу думку, доцільно розглядати як *реальне та віртуальне або матеріальне та відносно абстрактне середовище*, де домінують відповідні цифрові права людини.

Термін «цифрові права людини», на думку Ю. С. Разметаєва, охоплює фактично два розуміння. «У першому ним називають усі ті права, здійснення та захист яких тісно пов'язаний сьогодні з використанням цифрових інструментів або має суттєву онлайн-складову. У другому — лише ті права, які виникають або починають претендувати на статус фундаментальних у цифрову епоху. Тому до цифрових відносять і такі фундаментальні права, як свобода вираження думки і слова, приватність, право на інформацію, право на участь в управлінні державними справами тощо, і такі, як право бути забутим, право на анонімність чи навіть право на Інтернет» [5, с. 21]. Такий підхід передбачає більш детальне визначення цифрових прав людини при використанні цифрових інструментів, які уможливають застосування різних цифрових технологій, а також фундаментальних цифрових прав, які потребують нового осмислення в людино-цифровому середовищі. *Цифровізація* правовідносин, як зазначає Р. Є. Еннан, — «це використання сучасних цифрових технологій у найрізноманітніших сферах діяльності» [6, с. 68].

Реальне або матеріальне людино-цифрове середовище спирається на цифрові права людини, які полягають у праві людей на доступ, використання, створення і публікацію цифрових творів, доступ і використання комп'ютерів та інших електронних пристроїв, що належать до цифрових інструментів з використанням відповідних комп'ютерних програм, які є об'єктом авторського права. Це можуть бути інтернет-клієнти, системи управління базами даних, засоби захисту, текстові та графічні редактори, відеоігри, драйвери різноманітних пристроїв, корпоративні інформаційні системи тощо. На нашу думку, саме в реальному або матеріальному людино-цифровому середовищі виникають цифрові права інтелектуальної власності як цифрове право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший цифровий об'єкт права інтелектуальної власності, створений/розроблений з використанням цифрових технологій, що не належить до віртуальної власності та відтворений на матеріальному носії, права на який визначені Цивільним кодексом України (далі — ЦК) та іншими законами. Таке твердження виникає тому, що результат творчої діяльності та творче використання цифрових інструментів із залученням відповідних комп'ютерних програм та технологій дає змогу досягти того, що такий творчий об'єкт відповідає суті об'єкта права інтелектуальної власності й вимогам законодавства.

Водночас право інтелектуальної власності в реальному людино-цифровому середовищі потребує нового осмислення з позиції захисту елементів творчості, отриманих з використанням цифрових технологій. Тут відсутнє віртуальне або відносно абстрактне середовище, хоча і використовуються цифрові інструменти. Як зазначає Ч. Блейзер, «єдина схожість між віртуальною та інтелектуальною власністю полягає в тому, що і та, й інша стосуються нематеріальних інтересів, однак на цьому їх схожість закінчується» [7, с. 140]. Прикладом можуть слугувати сучасні цифрові інструменти, наприклад, інструменти для створення власного сайту чи блогу; інструменти для скорочення гіперпосилань; інструменти для створення скрайбінгу (scribe — робити нарис); інструменти для створення навчальних матеріалів; інструменти для опитування і тестування тощо [8]. Саме за таких умов ми наближаємося до розуміння переходу інтелектуальної власності у віртуальну. Як зазначає С. Б. Булеца, «це не суперечить українській концепції права власності, якою визнається можливість існування права власності на безтілесне майно, яким, по суті, є віртуальні об'єкти. Право віртуальної власності варто відрізнити від права інтелектуальної власності та можна визначити як специфічний вид права власності, об'єктом якого є віртуальне майно. Крім специфіки об'єкта такого права (яким завжди будуть безтілесні речі, тобто віртуальне майно), це право буде характеризуватися специфікою підстав виникнення, змісту, захисту тощо» [9, с. 129].

У реальному людино-цифровому середовищі «варто відмежовувати віртуальну власність від інтелектуальної власності», з якою, як зазначає Дж. Фейрфілд, «...онлайн-ресурси не мають нічого спільного. Навпаки, ці ресурси були розроблені, щоб мати одна-

кові характеристики з реальними рухомими речами. Цей факт робить саме положення про право власності очевидним джерелом регулювання таких ресурсів» [10, с. 1064]. Дискусійним та ще більш віддаленим є погляд, що ніяких «прав власності» немає не лише в європейських континентальних правопорядках (де існує лише одне право власності), а й в англо-американському праві. Прихильники такого підходу вважають, зокрема, що й «інтелектуальна власність» є не якимось різновидом «власності» або «права власності», а лише результатом неправильного перекладу, оскільки в дійсності при цьому йдеться про «майнові права на результати творчої діяльності» [11, с. 36–38; 12, с. 46]. На нашу думку, перехід у цифровій інтелектуальній економіці від цифрової інтелектуальної власності до цифрової віртуальної інтелектуальної власності з відповідними ознаками буде більш змістовним та переконливим. Хоча, як справедливо зазначає С. Б. Булеца, «право власності в чинному ЦК поділяє майно на рухоме та нерухоме, з розвитком блокчейну та віртуального світу віртуальна IP є правом нематеріальної власності через інтелектуальні алгоритми, зберігання даних та креативний дизайн, яке задовольняє виробничі та життєві потреби людей у віртуальній реальності, тому можна дослідити масштаби включення таких віртуальних властивостей в об'єкти» [9, с. 132].

Віртуальне або відносно абстрактне людино-цифрове середовище спирається на *цифрові права* людини, які набувають ознаки віртуальної власності. Як зазначає В. Ерланк, «віртуальна власність існує, проте вона нематеріальна; те ж саме стосується інших форм нематеріальної власності, таких як об'єкти інтелектуальної власності (патенти, авторські права)... Віртуальна власність підпадає під цю ж категорію, будучи нематеріальною, але НЕ неіснуючою» [13, с. 2526]. Термін «віртуальна власність», як справедливо зазначає Р. С. Еннан, «умовний, навіть більше, за змістом він є не юридичним, а економічним. Насправді він не відображає правову природу віртуальних об'єктів з позицій речового права. При цьому застосування за аналогією норм речового права теоретично можливе та є одним зі способів вирішення цієї системної проблеми, хоча це сумнівно з позицій цивільного права» [14, с. 125]. Дослідники Н. О. Горобець та І. В. Майсун точніше акцентують увагу на тому, що «віртуальна власність виникає стосовно віртуальних об'єктів (даних), які мають економічну цінність, є об'єктами товарообігу у віртуальному просторі, не мають матеріальної оболонки, є унікальними, сталими, обігроздатними, розглядаються володільцями як свої речі. Такі властивості, як унікальність, сталість та оборотоздатність, дозволяють зараховувати ці об'єкти до інституту права власності. Віртуальний простір дозволяє власникові віртуальних об'єктів володіти, користуватися та розпоряджатися ними. На віртуальні об'єкти виникає право віртуальної власності, яке доречно розглядати як особливий вид права власності, об'єктом якого є безтілесні речі» [15, с. 54]. Зауважимо, що К. Г. Некіт указує «на можливість існування права власності на віртуальні об'єкти як безтілесне майно» [16, с. 39]. Є. А. Тимошенко застосовує поняття «*віртуалізація власності*», яка «проявляється у формуванні механізму привласнення та ринкового обороту нематеріальних активів, що не є об'єктами інтелектуальної власності, а також у створенні й діяльності віртуальних організацій. ... *Віртуалізація* — це перенесення або створення нових об'єктів у нематеріальному світі, рівноцінних матеріальним речам» [17, с. 265]. Наприклад, як зазначає Г. О. Андрощук, перехід від Інтернету людей до Інтернету речей — «це концепція підключення до Інтернету побутових пристроїв, які завдяки цьому можуть взаємодіяти один з одним або із зовнішнім середовищем, збирати корисні дані та на їх основі самостійно здійснювати дії та операції, без участі людини» [18, с. 69]. Отже, на нашу думку, віртуалізація інтелектуальної власності — це процес переходу від цифрової інтелектуальної власності до цифрової віртуальної інтелектуальної власності з відповідними ознаками розроблення/створення нових об'єктів, які мають економічну цінність рівноцінним матеріальним речам та є об'єктами товарообігу у ринковому віртуальному просторі з додержанням правових принципів володіння, користування та розпорядження ними з використанням цифрових технологій.

Ряд науковців пропонують розглядати проблему цифрового права людини на цифрові об'єкти віртуальної власності з позиції речового права як особливого виду права власності, об'єктом якого є безтілесні речі або безтілесне майно. Важливо зазначити, що ЦК та інші акти цивільного законодавства не містять нормативного визначення поняття «речових прав». Так, у ст. 316 ЦК вказано, що об'єктом права власності є річ (майно). А згідно зі ст. 190 ЦК майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Майнові права є неспоживною річчю. Таким чином, поняття «річ» в українському законодавстві тлумачиться широко та включає не лише предмети матеріального світу, а й безтілесні речі. Важливо, що віртуальна власність, як і інтелектуальна, є нематеріальною, проте ці поняття не бажано поєднувати в силу їх індивідуальності за ознаками [17, с. 266]. На думку Р. А. Майданика, «об'єктивно і закономірно виникає питання щодо доцільності застосування у речовому праві принципу *numerus clausus*. Останнім часом висловлюються думки щодо можливості модифікації принципу *numerus clausus* у вигляді принципу щодо закритого/відкритого переліку речових прав» [19, с. 13]. Саме з цієї позиції приваблює ґрунтовне наукове дослідження Р. Майданика, Н. Майданик та Н. Попової стосовно переосмислення загальної частини речового права в умовах європеїзації та кодифікації [12]. Ці науковці вважають, що закріплення в книзі III ЦК терміна «право власності та інші речові права», а не «речове право» не заперечує існування цього правового утворення й пояснюється тривалим періодом заперечення та відродження інституту речового права в праві України [12, с. 45]. На їхню думку, «речове право — єдина правова категорія, яка є сферою охорони як цивільного, так і публічного права, що зумовлено тісним зв'язком цивільно- і публічно-правових підходів до власності як єдиного об'єкта, які мають спільні зміст і властивості, незалежно від становища власника (держава Україна, територіальна громада, юридична особа, фізична особа тощо)» [12, с. 45]. Як вважає Р. А. Майданик, «сучасний етап розвитку інституту речового права характеризується розширенням переліку суб'єктивних прав з ознаками речового права, зближенням концепцій речових і зобов'язальних прав, появою нових видів «нематеріального» майна, які мають характеристики товару (інформація, ноу-хау тощо). Спостерігається тенденція до переоцінки соціального призначення права власності і речового права загалом, яка визначається з урахуванням доктрини ліберального праворозуміння, заснованої на ідеях соціальної солідарності і співробітництва, економічного та соціологічного аналізу права» [20, с. 227]. У доктрині речове право розглядається у двох значеннях — *об'єктивному й суб'єктивному*. В об'єктивному значенні речове право визначається як сукупність норм з регулювання майнових відносин, у яких уповноважена особа здійснює свої права на річ, не потребуючи позитивних дій інших осіб. Речове право в суб'єктивному розумінні є правом особи, що здійснюється його носієм безпосереднім ставленням особи до речі й у своєму інтересі або в чужому інтересі (у визначених законом випадках). У сучасній українській доктрині переважає розуміння речового права («*property law*») як сукупності правових конструкцій, перелік яких визначений законом, зокрема ЦК, що передбачає окремі види речових прав [12, с. 44]. На нашу думку, суб'єктивне цифрове право на цифрові об'єкти віртуальної власності може також розглядатись як у об'єктивному, так і в суб'єктивному значеннях.

В Україні речовим правом в об'єктивному розумінні («*property law*») визнається сукупність правових норм, що регулюють майнові відносини, у яких уповноважена особа здійснює свої права на річ, не потребуючи позитивних дій інших осіб [21, с. 33]. Речові права визнаються підвидом абсолютних прав, що виконують захисну функцію і функцію визначення належності певної речі певній особі та є правами панування [12, с. 43].

Кваліфікуючою ознакою речового права є панування особи над річчю [22, с. 137–138], що передбачає надання виключних повноважень на річ «проти світу», тобто щодо будь-яких третіх осіб [12, с. 43]. Речовим правам властиві особливості їх індивідуалізації. «Для індивідуалізації речового права необхідна вказівка на його вид, уповноважений суб'єкт і

предмет. Будь-яке речове право повинно мати публічність. Треті (зобов'язані) особи повинні мати можливість дізнатися про існування речового права й, відповідно, про їхні обов'язки. Речові права мають властиві їм особливості захисту, якими відрізняються від зобов'язальних прав» [12, с. 43].

Погоджуючись із зазначеними твердженням науковців, вкажемо, що речове право, як особливий підвид права власності, об'єктом якого є безтілесні речі або безтілесне майно, розглядається як основа *цифрового права* людини на цифрові об'єкти віртуальної власності, яке виконує захисну функцію і функцію визначення належності певної речі певній особі та є правами панування. З позиції появи нового підвиду абсолютних прав віртуального «нематеріального» майна змістовним речовим правом стає також їх індивідуалізація. Водночас в умовах цифрової індивідуалізації головною ознакою речового права є панування особи над віртуальною річчю.

Новим більш складним явищем є поява віртуальних власників або неявних власників, які спираються на штучний інтелект, де права розчиняються в системі трансформованих комп'ютерних програм та цифрових технологій. У цьому процесі віртуалізації власності, який набуває розвитку, нівелюються цифрові права людини на цифрові об'єкти або інструменти віртуальної власності, які замінюються віртуальним або умовним автором, коли втрачається цінність речового права як панування особи над віртуальною річчю, а домінує лише комерційний економічний інтерес, який може набувати ознаки монополії на ринку цифрових послуг, що стає загрозою втрати соціальних прав у суспільстві. Прикладом появи такого віртуального власника може бути цифровий адміністратор, якого Р. С. Еннан визначає як «цифрову особу» або «суб'єкта цифрових правовідносин» [6, с. 69]. Учений вказує, що «робото-технічні пристрої зі штучним інтелектом для участі у цифровому обороті повинні мати права та обов'язки, визнання їх цифровою особою, тобто суб'єктом цифрових правовідносин. Правоздатність і дієздатність такої цифрової особи має обмежений характер і визначається залежно від комплексу функціоналу та переліку дій, що мають юридичне значення, якими наділяється ця особа в силу закону» [6, с. 69].

Зауважимо, що цифровий адміністратор, за аналогією адміністратор, може набувати права власника віртуального сервера, може набувати права системного адміністратора [23], який використовує відповідний обліковий запис (root або administrator), моніторити систему через віддалений доступ — аутсорсинг (outsourcing), може встановлювати будь-які додатки, працювати з файлами і виконувати будь-які інші завдання, можливі на окремих віддалених цифрових інструментах. Тут, на думку Дж. Фейрфілда, «виникнення права віртуальної власності потрібно пов'язувати зі створенням/отриманням користувачем веб-платформи віртуального майна — тобто віртуального предмета, який володіє властивостями віртуальної власності: конкурентоздатності, стійкості, взаємопов'язаності» [10, с. 1053]. Це важливо при формуванні технологічних платформ, що розглядаються нами як людино-цифрові системи, які не обмежені кордонами, де обмежуються речові права, які набувають нових ознак, відмінних від використання технологічних компетенцій формувати нову стратегію диверсифікації бізнесу.

На нашу думку, цифровий адміністратор як цифрова особа або суб'єкт цифрових правовідносин формує людино-цифрову систему, у якій здійснюється процес передавання інформації від джерела (комунікатора) до одержувача (реципієнта), метою якого є інформаційно-комунікаційна діяльність з використанням новітніх цифрових технологій та цифрового зв'язку.

Віртуальне або відносно абстрактне людино-цифрове середовище формується «на основі віртуалізації власності в системі використання технологічних платформ, які розглядаються нами як людино-цифрові системи, які не обмежені кордонами, не засновані на територіальному принципі, можуть працювати будь-де; фізичне розташування серверів та програмного обладнання не має значення завдяки мережі Інтернет» [24, с. 29].

Такі людино-цифрові системи з використанням технологічних платформ діють на принципах розподіленого реєстру (blockchain тощо) та охоплюють Інтернет речей, штучний інтелект і машинне навчання, хмарні сервіси й обчислення, «розумні» комплекси та пристрої, аналітичні бази великих даних, віртуальну і доповнену реальність, умови кібербезпеки, а також соціальні мережі та платформи (Telegram, Facebook тощо), електронні сервіси, які застосовуються в найрізноманітніших сферах людської діяльності. Це обумовило «створення нового «технологічного базису» для зміни традиційних правових інститутів та їх адаптації до нових реалій технологічного існування людства.

Створення нового «технологічного базису» для зміни традиційних правових інститутів стосується віртуального або відносно абстрактного людино-цифрового середовища, де цифрові права людини полягають у праві людей на доступ на початковому етапі розвитку до комунікаційних мереж, зокрема, до мережі Інтернет, коли результат творчості та нових розробок набувають нових ознак, які потребують правового осмислення з позиції віртуалізації власності. Як зазначає О. Е. Сімсон, «виклик визнання цифрового акаунта (облікового запису) об'єктом права пов'язаний не стільки з розвитком інформаційних технологій, скільки з розвитком соціальних мереж та комунікацій». Вона звертає увагу на те, що у 2015 році в штаті Делавер (США) був прийнятий закон «Про фідучіарний доступ до цифрових активів та цифрових акаунтів», який визначив поняття цифрового акаунту та запровадив термін «цифровий актив» [26, с. 14].

Такий світ розглядається як метавесвіт, який у загальних рисах «можна розглядати як форму кіберпростору» [9, с. 127], що, на нашу думку, недостатньо для характеристики віртуального людино-цифрового середовища та людино-цифрових систем з використанням технологічних платформ і, водночас, не може використовуватись як термін, що характеризує людино-цифрове середовище. Як вказує С. Б. Булеца, «віртуальна онлайн-власність є технологічною та матеріальною основою для розвитку метавесвіту, що привертає увагу юридичної спільноти до вивчення того, як має бути розміщена матеріальна основа для розвитку віртуальної власності в цивільному праві. Адже важливим є своєчасне відображення змін матеріальної форми сучасного суспільства, включення її в нормативну систему цивільного права, щоб цивільне законодавство йшло в ногу з розвитком часу» [9, с. 127]. Відповідно, «необхідне запровадження правових норм, що регулюють форми віртуальної власності в Інтернеті». Ураховуючи це, «віртуальна власність має всі атрибути речей, особливо її цінність і корисність, і, отже, має майнову вартість речей, постає необхідність включення до переліку об'єктів цивільних прав віртуальне майно як безтілесний об'єкт» [9, с. 127]. І далі, як і Інтернет, метавесвіт — «це світ — або навіть реальність — за межами нашого фізичного світу на Землі» [9, с. 127]. Різниця полягає в тому, що «метавесвіт дозволяє занурити себе як аватарів (віртуальні репрезентації, персонаж тривимірних світів, персонаж ігор) у своє середовище, як правило, через доповнену реальність будь-якими віртуальними елементами (augmented reality, AR) або віртуальну реальність у формі тотожності матеріального й ідеального, що створюється та існує завдяки іншій реальності (virtual reality, VR), до яких люди мають і все частіше зможуть отримати доступ за допомогою таких інструментів, як окуляри VR» [27, с. 127].

Як бачимо, віртуальна власність стає основною правовою конструкцією в системі цифрової економіки інтелектуальної власності, де наявні відмінні ознаки віртуального права інтелектуальної власності стосовно реального права інтелектуальної власності. Про це свідчать відповідні наукові погляди ряду науковців.

На думку Дж. Фейрфілда, віртуальна власність має три характеристики, релевантні реальній власності:

- 1) виключність — за допомогою дизайну створюється такий код, який може контролюватися тільки однією людиною. Тобто якщо одній людині належить, наприклад,

інтернет-адреса, то ніхто інший, окрім власника (або особи, якій це дозволено самим власником), не може публікувати інформацію, використовуючи її;

2) стійкість (постійність) — код не зникає після кожного використання і не працює на одному єдиному комп'ютері. Доступ до облікового запису електронної пошти можна отримати з ноутбука, планшета, смартфона, комп'ютера місцевої бібліотеки тощо. Коли власник облікового запису електронної пошти вимикає свій пристрій, інформація в цьому обліковому записі не перестає існувати, а зберігається на сервері її інтернет-провайдера;

3) взаємопов'язаність — як об'єкти в реальному світі можуть впливати один на одного за законами фізики, так і коди можуть взаємодіяти між собою. Наприклад, незважаючи на те що URL-адреса має свого власника, який контролює її, інші користувачі можуть взаємодіяти з ним [11, с. 1054].

До віртуальної власності Ч. Блейзер пропонує додати ще дві ознаки: наявність вторинного ринку та цінності, доданої користувачем. На думку дослідника, «віртуальна власність — це стійкий комп'ютерний код, що зберігається у віддаленій ресурсній системі, де одній або більше особам надаються певні повноваження щодо управління комп'ютерним кодом, в тому числі відстороняти усіх інших людей» [7, с. 142].

Аналізуючи ознаки віртуальної власності, запропоновані Дж. Фейрфілдом, Ч. Блейзер проводить відмежування останньої від інтелектуальної власності, «виключність віртуальної власності принципово відрізняє її від інтелектуальної власності, яка дозволяє право володіння одночасно кількома особами. Наприклад, слухаючи пісню, що збережена в MP3-форматі, користувач жодним чином не обмежує можливостей інших осіб слухати ту саму пісню» [26, с. 8]. Іншою ознакою віртуальної власності, яка також спрямована на відмежування її від інтелектуальної власності, є стійкість — «властивість традиційної власності, якої часто не вистачає нематеріальним об'єктам. Наприклад, мелодія є постійною (стійкою), лише поки вона звучить. Мелодія захищається правом інтелектуальної власності лише після того, як фіксується на матеріальному носії, який водночас є об'єктом права традиційної власності. Отже, інтелектуальна власність характеризується як нематеріальна та нестійка. Навпаки, віртуальна власність, незважаючи на свою нематеріальність, є стійкою (постійною)» [26, с. 8].

Висновки.

1. Формування людино-цифрового середовища потребує нового погляду на цифрові права людини з позиції реального та віртуального або матеріального та відносно абстрактного середовища в умовах використання цифрових інструментів, які уможливають застосування різних цифрових технологій.
2. У реальному або матеріальному людино-цифровому середовищі творча діяльність і творче використання цифрових інструментів та технологій має результатом створення об'єкта, що може охоронятися як об'єкт права інтелектуальної власності. Це необхідно врахувати у нормах ЦК, зокрема у ст. 177.
3. Термін «віртуалізація інтелектуальної власності» слід визначити як процес переходу від цифрової інтелектуальної власності до цифрової віртуальної інтелектуальної власності з відповідними ознаками розроблення/створення нових об'єктів, які мають економічну цінність рівноцінним матеріальним речами та є об'єктами товарообігу в ринковому віртуальному просторі з додержанням правових принципів володіння, користування та розпорядження ними з використанням цифрових технологій.
4. Речове право є особливим підвидом права власності, об'єктом якого є безтілесні речі або безтілесне майно, як основа цифрового права людини на цифрові об'єкти віртуальної власності, що виконує захисну функцію і функцію визначення належності певної речі певній особі та є правами панування. В умовах цифрової індивідуалізації головною ознакою речового права є панування особи над віртуальною річчю.

---

5. Віртуальна власність стає основною правовою конструкцією в системі цифрової економіки інтелектуальної власності, де наявні відмінні ознаки віртуального права інтелектуальної власності стосовно реального права інтелектуальної власності (виключність, стійкість (постійність), взаємопов'язаність, наявність вторинного ринку та цінності, доданої користувачем).

Перелік використаних джерел

1. Гиляка О. С. Особливості забезпечення окремих прав людини в умовах цифрової трансформації. *Захист прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері в сучасних умовах : матеріали другої науково-практичної конференції, 21 травня 2020 р., м. Київ / упоряд. : В. Г. Пилипчук, О. В. Петришин. Київ, 2020. 376 с.*
2. Бутнік-Сіверський О. Інтелектуалізація цифрової економіки: економіко-правовий погляд. *Теорія і практика інтелектуальної власності. 2023. № 1–2. С. 86–96.*
3. *Економіко-правові проблеми інтенсифікації сфери інтелектуальної власності України під впливом нових викликів розвитку неоекономіки : монографія / кол. авторів ; за наук. ред. О. Б. Бутнік-Сіверського; НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ. Київ : Інтерсервіс, 2022. 470 с.*
4. Хаустова М. Г. Державна політика в сфері прав людини в епоху цифрових трансформацій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2022. Вип. 69. С. 328–333.*
5. Разметава Ю. С. Цифрові права людини та проблеми екстериторіальності в їх захисті. *Право та державне управління. 2020. № 4. С. 18–23.*
6. Еннан Р. Є. Право віртуального простору / цифрове право / інтернет-право та «цифровізація» права: загальні засади. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права : матеріали Сьомої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 25 травня 2023 р.). Львів : Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2023. 286 с.*
7. Blazer Ch. *The five indicia of virtual property. Pierce Law Review. 2006. Vol. 5. P. 137–161.*
8. *Сім сучасних цифрових інструментів для вчителів, які варто опанувати вже цього літа! URL: <https://teach-hub.com/sim-suchasnyh-tsyfrovuyh-instrumentiv-dlya-vchyteliv-yaki-varto-opanuvaty-vzhe-tsoho-lita/> (дата звернення: 27.07.2023).*
9. Булеца С. Б. Віртуальне майно у метавесвіті як об'єкт цивільних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. С. 126–133.*
10. Fairfield J. *Virtual property. Boston University Law Review. 2005. Vol. 85. P. 1047–1102.*
11. Maydanyk R. *Property and Trust Law of Ukraine : monograph. International Encyclopaedia of Laws series, edited by Alain Verbeke & Vincent Sagaert. Alphen aan den Rijn, NL : Wolters Kluwer, 2017. 474 p.*
12. Майданик Р., Майданик Н., Попова Н. Переосмислення загальної частини речового права в умовах європеїзації та кодифікації. *Підприємництво, господарство і право. 2021. № 6. С. 39–54.*
13. Erlank W. *Introduction to virtual property: Lex virtualis ipsa loquitur. 2017. Vol. 18. № 7. P. 2525–2569.*
14. Еннан Р. Правовий режим «віртуальної власності»: поняття, ознаки, сутність і правова природа. *Теорія і практика інтелектуальної власності. 2019. № 3. С. 123–131.*
15. Горобець Н. О., Майсун І. В. Віртуальні об'єкти, їх місце в інституті права власності. *Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 5. С. 52–54.*

16. Некіт К. Г. *Віртуальна власність: поняття та сутність*. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 37–42.
17. Тимошенко Є. А. *Проблема визначення права віртуальної власності як об'єкта правовідносин*. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 3. С. 264–267.
18. Андросук Г. О. *Інтелектуальна власність в системі Інтернету речей: економіко-правовий аспект*. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 6. С. 68–78.
19. Майданик Р. А. *Модернізація речового права: базовий принцип і напрями*. *Речове право: пріоритети та перспективи : матеріали тез Київських правових читань (22 березня, 2019 р., м. Київ)*. Київ, 2019. С. 11–19.
20. Майданик Р. А. *Речове право. Загальні положення. Спогади про Людину, Вченого, Цивіліста-епоху (до 85-річчя від Дня народження академіка Ярослави Миколайівни Шевченко) ; за заг. ред. Р. О. Стефанчука*. Київ : АртЕк, 2017. С. 226–249.
21. Майданик Р. А. *Речове право : підручник*. Київ : Алерта, 2019. 1102 с.
22. Харченко Г. Г. *Ознаки речового права*. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 137–138.
23. Рамський Ю. С., Олексюк В. П., Балик А. В. *Адміністрування комп'ютерних мереж і систем : навч. пос.* Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2010. 196 с.
24. Бутнік-Сіверський О. Б. *Цифрові платформи на шляху цифровізації економіки інтелектуальної власності : Удосконалення законодавства та механізму реалізації захисту прав інтелектуальної власності в умовах післявоєнного відновлення України. Секція 6. «Управління проектами. Перспективи розвитку проектного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій» : збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Київ, 23–24 березня 2023 р.) / за заг. ред. О. О. Штефан, А. В. Шабаліна ; Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України*. Київ, 2023. С. 29–32.
25. Симсон О. Э. *Интеллектуальная собственность в цифровую эпоху. Очерки права интеллектуальной собственности*. Харьков : Право, 2018. С. 410–422.
26. Фартушна Д. К. *Віртуальна власність: проблеми та перспективи*. Харків, 2020. 34 с.
27. Taylor Wessing. *The Metaverse: legal challenges and opportunities*. January 31. 2022. URL: https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=c_1872705-ccbe-49bb-98f4-77092e4f26ec (дата звернення: 25.05.2023).

Oleksandr Butnik-Siversky

Doctor of economics, professor, chief researcher of the Sector of IP commercialization of the Department of industrial property and commercialization of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Virtual property from the position of the digital intellectual economy: theoretical foundations of digital law. The article examines the formation of a human-digital environment as a society using digital technologies. It is studied from the standpoint of a real and virtual or material and relatively abstract environment where the rights to intellectual property objects dominate as a digital right of a person when using digital tools that enable the use of various digital technologies, as well as fundamental digital rights that require a new understanding. It is noted that the right of virtual property should be distinguished from the right of intellectual property and defined as a specific type of property right. The virtualization of intellectual property is considered as a process of transition from digital intellectual property to digital virtual

---

intellectual property with the corresponding signs of the development or creation of new objects that have an economic value equivalent to material things. In the conditions of digital individualization, the main feature of property rights is the domination of a person over a virtual thing. Virtual space allows the owner of virtual objects to own, use and dispose of them. On the basis of the virtualization of property in the system of using technological platforms, a human-digital system is formed using the latest digital technologies and digital communication with the observance of digital law. A more complex phenomenon is considered in which virtual owner(s) or implicit owner(s) appear, relying on artificial intelligence. In this regard, the rights are dissolved in a system of transformed computer programs and digital technologies which is gaining pace of development of the digital human rights to digital objects or instruments of virtual property. They are replaced by a virtual or conditional author, a digital administrator as a digital person or a subject of digital legal relations where the value of the real right is lost as the domination of a person over a virtual thing, and only commercial economic dominates an interest that may take the form of a monopoly in the market of digital services. Virtual property is becoming the main legal construct in the system of the digital economy of intellectual property, where there are distinctive features of virtual intellectual property rights in relation to real intellectual property rights.

Keywords: human-digital environment, digital human rights, virtual property, property law, digital intellectual property, digital legal relations

Подано / Submitted: 28.07.2023

Прийнято до публікації / Accepted: 10.08.2023